

Critical Discourse Analysis of Turkish Children's War-Themed News and Cartoons

Şennur Demir¹ Özlem Baş²

To cite this article:

Demir, Ş. ve Baş, Ö. (2022). Türk çocuklarının savaş konulu haber metni ve karikatürler hakkındaki eleştirel söylem analizi. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 370-390. doi: 10.30900/kafkasegt.973297

Research article

Received:19.07.2021

Accepted:06.04.2022

Abstract

This case analysis aims to express dialogically the perceptual importance of the functions of visuals in children's comprehension and interpretation of the implicit messages beside the plain meanings in a news text that they can read and the way wars are presented in the media. The participants of the research are six children attending the 4th grade of a primary school in Istanbul. The research data were collected through focus group interview questions and document analysis. The data collected were put to discourse analysis. The results obtained by analysing the news text showed that it was written in a style for children understanding and also emphasised that Turkey is a benevolent country. Thus, the text maybe said to be regardful childhood reality and that was relative to children. It was found on analysing the data that wars caused restricted lives and lives of austerity, loss of right to live, racism and discrimination, inequality between children of war and other children, several obligations and violations of children's rights. The participants empathised goodness were also the right of children of war by giving examples from their own lives. They were observed to use first person singular and plural subjects in their sentences and thus to prioritise themselves but to use words with negative meanings while talking about wars in order to state that they were against wars. Such words as "rights", "humans" and "children" available in the participants' sentences indicated that the participants emphasised their demands for equality for all children. The worn-out clothes of people in war, homeless people and their dreams for homes and finally their immigration were reflected into the participants' discourse about cartoons which were associated with news texts.

Keywords: Critical discourse analysis, news texts, cartoons, children of war, records of reading.

¹ Corresponding author, Research assistant, Istanbul Aydin University, Faculty of Education

² Associate Professor, Hacettepe University, Faculty of Education

Türk Çocuklarının Savaş Konulu Haber Metni ve Karikatürler Hakkındaki Eleştirel Söylem Analizi

Şennur Demir³

Özlem Baş⁴

Atıf:

Demir, Ş. ve Baş, Ö. (2022). Türk çocuklarının savaş konulu haber metni ve karikatürler hakkındaki eleştirel söylem analizi. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 370-390. doi: 10.30900/kafkasegt.973297

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 19.07.2021

Kabul Tarihi: 06.04.2022

Öz

Bu durum analizinde, çocukların okuyabileceği bir haber metninin yalın anlamının yanı sıra çocukların algı boyutundaki öneminin, metindeki örtük mesajları anlayıp yorumlamalarında görsellerin işlevinin ve savaşın medyada yer alış biçiminin diyolojik açıdan ifade edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını İstanbul'da bir ilkokulun 4. sınıfına devam eden altı çocuk oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri odak grup görüşme soruları ve doküman incelemeleriyle toplanmıştır. Haber metninden yazılı, karikatürlerden ise görsel doküman olarak faydalanılmıştır. Elde edilen veriler eleştirel söylem analiziyle çözümlenmiştir. Metnin çocuk gerçekliğini önemseyen ve çocuğa görelige uygun anlayışta olduğu söylenebilir. Katılımcı çocuklardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, savaşın sınırlı bir yaşamı gerektirdiği, konfordan uzak, yaşam hakkının yitirildiği, ırkçılık ve ayrımcılığı var ettiğini, savaştaki çocukların diğer çocuklarla eşit olamadığını ve birçok zorunluluk içinde oldukları, çocuk haklarının ihlal edildiği belirtilmiştir. Katılımcı çocuklar savaş olgusuna empati kurduklarında kendi yaşantılarından örnekler vererek iyi oluş hallerinin savaşın çocuklarının da hakkı olduğunu dile getirmiştir. Çocukların sözcük seçimlerinde birinci tekil ve çoğul şahıs tercih ederek kendilerini önceledikleri, savaşa karşı olduklarını ifade edebilme adına savaşı anlatmak istediklerinde olumsuzluk hissi ve anlamı veren sözcük seçiminde buldukları görülmektedir. Katılımcı çocukların söylemlerinde "hak, insan ve çocuk" gibi sözcük ve kavramların kullanımına bakıldığında tüm çocuklar için eşitlik talebinde oldukları vurgulanmaktadır. Haber metniyle ilişkilendirilen karikatürlere dair katılımcı çocukların söylemlerine savaş insanının kıyafetlerinin yıpranmışlığı, evsiz kalmaları ve bu sebeple ev hayalleri olduğu ve son olarak göç etmeleri biçiminde yansımıştır.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel söylem analizi, haber metni, karikatür, savaşın çocukları, okuma kaydı

³ Sorumlu yazar, Arş. gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

⁴ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Giriş

Öğrencilerin öğrenme ortamında edindiği temel beceriler arasında yer alan okuma becerisi anlamayı önemli ölçüde şekillendirmektedir. Başka bir anlatımla da okumak, anlamın peşinde bir arayış sürecidir (Carlisle, Kelcey, Berebitsky ve Phelps, 2011). Anlama arayışında okuma becerisi kazanımı için yazar, metin ve okur merkezli yaklaşımlar mevcuttur. Yazar merkezli yaklaşımla okumada yazar her doğruyu bilen kişiyken, metin merkezli yaklaşımla okuma dile değer katan okumadır; okur merkezli yaklaşımla okuma ise okuyucunun ilgisini çekmenin hedeflendiği ve onun çıkarımlarını önemseyen okumadır (Elbro ve Buch-Iversen, 2013). Okurun ilgisini çeken ve onun çıkarımlarını önemseyen bir haber metni okuduğunu anlamayı geliştirmede önemli ölçüde etkilidir.

Okumanın anlama üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bu etkide dinleme ve görsellerin de katkısı anlamayı hem etkili hale getirmekte hem de kolaylaştırmaktadır. Dinlemeyle kolayca bilgi edinilirken yeni yaşantılar da kazanılmaktadır. İşitilen her duyum kaynak tarafından algılanıp bilgi, duygu, haber ve düşünce olarak çoğunlukla söze dönüşmektedir (Oxford, 1990; O'Malley, Chamot ve Kupper, 1989). Görsellerin ise söz ile ifadenin yetersiz ya da zahmetli olduğu durumlarda anlama üzerinde hızlandırıcı bir etkisi bulunmaktadır (Paivio, 1991). Ayrıca görsel, algısal boyutta okuma ve izlemenin peşi sıra birden fazla duyuyu organize ettiği için çok uyaranlı bir etkileşime de işaret etmektedir. Dinleme ve görseller birden çok duyuyu anlama sürecine dahil ettiğinde bilişsel öğrenimin yanında duyuşsal öğrenimi de harekete geçirmektedir (Fisher, 2005; Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski, 2010). Örnek verilecek olursa, çocukların izledikleri haberlerde dinleme ve görsel etkileşimler bulunmaktadır. Güncel olarak yaşanan bir olayın ya da durumun çok uyaranlı bir kaynaktan edinimi anlamayı salt bir okumayla yetinmeye göre daha fazla artırmaktadır (Schneider, 2016). Ayrıca anlama, akıl ile duyuların karşılıklı alışverişi olarak düşünülürse çoklu uyarın ortamında anlama bu ortaklığın ürünüdür. Araştırmada yer alan çocukların, savaşa maruz kalan çocukları anlayabilmesi için salt bir haber metni okumanın ötesinde görsellerin yardımını alması anlamaları üzerinde farklı bir etki göstereceğini düşündürmektedir.

Okuma, dinleme ve görsellerin anlama becerisi üzerindeki olumlu etkisi ayırt edicidir. Anlama okuma, dinleme ve görsellerle edinilirken konuşma becerisi ile ifade edilmektedir (Porzig, 1985). Diğer bir ifadeyle alınan verilerin karşı tarafa aktarıldığı bir alışveriş ve bir yansıtma halidir. Konuşma yoluyla bilgilerin ya da deneyimlerin aktarımı bazen tek taraflı bazen de karşılıklı olmaktadır. Okunan metinden ya da daha birçok farklı biçimde edinilen bilginin bir başka kişiyle karşılıklı olarak tartışılması diyalogu meydana getirmektedir (Reznitskaya, 2012). Böylece konuşmadaki her söylem diyalojik olarak şekil kazanır ve diyalogun içinde yeniden var olur. Anlamadaki paralellikler, karşıtlıklar, doğrular ve yanlışlar diyalojik boyutta ortaya çıkmaktadır (Bakhtin, 2016).

Epçaçan, (2018), okuma ve anlamının öğretim sürecindeki yerini ele aldığı çalışmasında okumayı değerli kılan en önemli etkenin anlama olduğunu, okuma ve anlamının neden-sonuç ilişkisi ile birbirlerine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Okumayı anlamlandırabilmek için sadece gözleri değil, bununla birlikte dikkat ve hatırlama mekanizmalarını, dilin kullanımını ve doğasını, konuşmanın anlaşılmasını, kişiler arası ilişkileri ve sosyo-kültürel farklılıkları göz önünde bulundurmak gerektiğini de belirtmiştir. Çocukların okuduğu metinlerde anlamayla ilgili yaşadıkları sorunlar kendilerinden kaynaklı olabileceği gibi öğretmen yetersizliğinden de kaynaklanabilir (Yılmaz, 2014). Bu sorunların aşılmasında dört temel dil becerisinin geliştirilmesi üzerinde odaklanılması ve çocukların okuyacakları metinleri kendilerinin seçebilmesine fırsat tanınması gerektiği (Stevens, 2009); anlama becerisinin geliştirilmesine odaklanılarak çıkarım yapma stratejisinin de öğretilmesi gerektiği (Bayat ve Çetinkaya, 2020) çeşitli çalışmalarda belirtilmektedir.

Kligner, (2014) okuduğunu anlamının değerlendirilmesinde kullanılan standart testler, okuma envanterleri, anekdot kayıtları, sesli düşünme gibi geleneksel ve yenilikçi ölçme tekniklerinin güçlü ve zayıf yönlerini incelemiştir. Anlama sürecindeki her tekniğin güçlü ve zayıf yönleri olduğunu bu sebeple okumada dinleme, yazma, görme gibi çoklu uyarılara yer verildiği gibi okuduğunu anlamayı değerlendirmede de çoklu değerlendirmelerin yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Çocukların haber metinlerini anlaması üzerine yapılan bir çalışmaya alan yazında rastlanmamıştır. Bu niteliği ile yeni bir araştırma niteliğine sahip olduğu söylenebilir. Haber metninin anlaşılması salt bir metinle değil haber metninin içeriğini destekleyen karikatürler ile ilişki kurularak

görsel okuma imkânı sunması araştırmanın alandaki diğer bir yerini belirlemektedir. Ancak bazı araştırmalarda ilkökul birinci sınıf çocukların haberleri olumsuz algıladıkları (Berents, 2020; Şeker, 2012); Suriyeli sığınmacıların yerel gazetelerin haberlerinde ötekileştirildiği (Bayram, 2016); Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların medyada çocuk haklarının ihlal edildiği, gereksinimlerine değinilmediği gibi olumsuz konu içeriklerinde mağdur olarak sıfatlandırılmış oldukları (Ardıç Çobaner, 2015) ifade edilmiştir. Raviv, Opremeimer ve Bar-Tal, (1999), araştırması ise toplumsal algıda daha barışçıl ortamın sağlanmasının çocuklardaki gelişim dönemine dikkat edilerek davranılması ve okullarda çatışma çözme, barışı sağlama becerilerinin öğretilmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Bu araştırma, ilkökul öğrencilerinin savaş konulu bir haber metnini anlaması üzerine ve özellikle Suriyeli mültecilerin durumuna çocuk gözüyle bakışı eleştirel söylem analizi ile betimlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma haber metninin ilkökul 4. Sınıf Türk öğrenciler tarafından diyalojik tartışma yoluyla işlenmesinde orjinallik teşkil etmekte ve çocuk söyleminden somut örnekler içermektedir. Bu bağlamda araştırmada cevap aranan temel araştırma sorusu ve alt amaçlar şu şekilde ifade edilmiştir:

İlkokul 4. sınıfta öğrenim gören Türk çocuklarının savaş konulu bir haber metnine ve karikatürlere ilişkin diyalojik tartışmalarındaki söylemlerin içerikleri nasıldır?

- Çocuklara yönelik olarak yazılmış savaş konulu bir haber metnin diyalojik olarak işlenmesi sürecinde çocuk söyleminde ortaya çıkan makro yapılar nelerdir?
- Çocuklara yönelik olarak yazılmış savaş konulu bir haber metninin ve metni anlamayı desteklemek amacıyla kullanılan karikatürlerin diyalojik olarak işlenmesi sürecinde çocuk söyleminde ortaya çıkan mikro yapılar nelerdir?

Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanan bu çalışma, nitel verilerin toplanmasını ve analizini gerektiren kişileri, olayları, durumları, fikirleri, duyguları ve dokümanları derinlemesine betimlemede oldukça önemli olan yöntemlerle yapılandırılmıştır (Patton, 2014; Miles ve Huberman, 2016). İlkokul 4. sınıf çocuklarının haber metnini ve metinle ilgili görselleri diyalojik bir tartışmayla anlamlandırmalarını derinlemesine inceleyen bu araştırmanın modeli durum analizidir (Coulon, 1995; Patton, 2014). Durum analizinde, zaman ve veri bakımından sınırlı olan durumların derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır (Merriam, 2013). Bu tür araştırmalar inceleme sürecinde doğal şartları bozmadan veya inceleme yapılan ortamda araştırmacının da bulunması ile gerçekleştirilmektedir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları 2020-2021 eğitim yılında İstanbul Bakırköy'de bir devlet okulunun ilkökul 4. sınıfına devam eden çocuklardır. Katılımcıların 4. sınıf düzeyinden seçilmesinin nedeni, diğer ilkökul sınıf düzeylerine göre okuma ve dinleme becerileri sonucu anladıklarını ifade etmede belirgin ölçüde daha gelişmiş olmalarıdır (Robertson, 2002). Bununla birlikte araştırma için gönüllü katılımcılara "Okuma Kaydı" değerlendirmesi de yapılarak 90 ve üzeri puan alanların katılım sağlaması ve günlük haberleri takip eden kişiler olmaları şeklinde ölçüt belirlenmiştir. Gerekli izinlerin alınması sonucunda 1 erkek ve 5 kız olmak üzere toplam 6 gönüllü çocuğun katılım sağlaması ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Küçük katılımcı grupların bir amaç doğrultusunda belli bir ölçüte göre seçilerek araştırmaya katılım sağlaması amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme yöntemidir (Miles ve Huberman, 2016; Patton, 2014). Aynı zamanda söylem analizi için örnekleme tipi ve örnekleme kapasitesi dikkate alınması gereken bir süreç değişkenidir (Pecheux, 1995). Çünkü verilerin söylem analizinde önemli olan az sayıda katılımcıdan elde edilen geniş kapsamlı sözel ve görsel veridir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama araçlarını odak grup görüşme soruları ve doküman incelemesi oluşturmaktadır. Odak grup görüşmesi, önceden belirlenmiş bir konunun amacı doğrultusunda belirlenen katılımcıların düşünce ve görüşlerini öğrenebilme adına onlara yöneltilen sorular çerçevesinde yapılan tartışmadır (Merriam, 2013). Dünyalılar internet sitesinden izin ile alınan "Savaşın Çocukları" başlıklı haber metninden faydalanarak odak grup görüşme soruları hazırlanmıştır (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015). Okurun ilgisini çekebilmek amacıyla savaştaki çocukları anlatan

okur merkezli bir haber metni tercih edilmiştir. Diğer bir veri toplama aracı olan doküman incelemesi ise, resim, fotoğraf, belge, mektup, günlük, otobiyografi gibi fizikî materyallerden elde edilen bilgilerin derlenmesidir (Merriam, 2013). Çalışmada görsel olarak tercih edilen karikatürlerin haber metni içeriğini aydınlatıcı özelliğe sahip olması da diğer bir sebeptir. Haber metniyle ilişkili karikatürler, gazetede haber metninin beraberinde olmayan, araştırmacılar tarafından keşfedilerek araştırma için içerik ve gerekli izinler çerçevelerince uygun görülerek seçilmiştir. Seçilen karikatürler çoklu duyuya hitap etme amaçlı Türkiye’den Musa Gümüş ve Mert Tugen’in, Ukrayna’dan Oleksy Kustovsky’nin savaş, göç ve mültecilik üzerine kurgulanmış karikatürlerdir. Bu karikatürler de dokümanlardan veri toplama araçlarını oluşturmaktadır.

Çocukların yaş dönemi sebebiyle haber metninin uygunsuz görülen kısımlarının iyileştirilerek pedagojik anlamda uygun hale getirilmesi sonucunda okutulması gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra metinle ilişkili görsellerin çocukların yaş dönemi için uygun olduğu da alan uzmanı olan bir 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğretmenleri, bir ilkökul rehberlik öğretmeni ve sınıf eğitimi alanında görev yapan üç akademisyenin görüşlerine başvurularak desteklenmiştir. Karikatürlerin içerikleri incelendiğinde, çocuklara gelişimsel ve psikolojik rahatsızlık vermeyecek çizimlere sahip karikatürler olması çalışma için uygunluk belirtisi taşımaktadır.

Veri Toplama Süreci

Çalışma için Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nden 09.06.2020’de 51944218-300 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

Veri toplama sürecinde öncelikle çocukların okuma düzeyinin araştırma için uygunluğunun belirlenebilmesi adına orijinal ismi “Running Records” olan formun Türkçe olarak “Okuma Kaydı” olarak tercüme edilerek kullanımı tercih edilmiştir. 4. sınıf düzeyinde bir metin çocukların her birine sınıf ortamında okutulması yoluna gidilmiştir. Okuma kaydı, okuma düzeyi belirleme stratejisi, çocukların okurken doğru seslendirme düzeylerini belirleyerek analiz eden bir stratejidir (Goodman, Watson ve Burke, 1987). Okuma kaydı stratejisi uygulanarak elde edilen sonuçlar, metindeki doğru ve hatalı okunan kelimelerin sayısının belirlenmesi ve aşağıdaki formülün kullanılarak hesaplanması sonucu elde edilmiştir.

Tüm Kelimelerin Sayısı-Hatalı Kelimelerin Sayısı=Doğru Okunan Kelime Sayısı

Doğru Okunan Kelimelerin Sayısı÷(Tüm Kelimelerin Sayısıx100)=Doğru Okuma Sonucu

Tablo 1.

Okuma Düzeyleri

Katılımcı	Hata	Kendini Düzeltme	Doğru Okuma %	Gözlem
Çocuk 1	7	5	90,6	Heyecanlı ve hızlı okuyor.
Çocuk 2	6	2	92	Dikkat etmeden fakat sakin okuyor.
Çocuk 3	3	0	96	Sesine yorum katarak okuyor.
Çocuk 4	3	1	96	Heyecanlı ve akıcı okuyor.
Çocuk 5	2	1	98,6	Akıcı ve düzgün okuyor.
Çocuk 6	2	1	98,6	Sakin ve dikkatli okuyor.

*Okutulan metnin toplam kelime sayısı 75’tir.

Tablo 1, katılımcıların okuma düzeylerinin yeterliğini ortaya koymaktadır. Ek olarak her bir çocuk okuduğu metnin içeriğine dair anladığını sözlü olarak özetleyerek okuduğunu anlama becerisinin iyi olduğunu da göstermiştir. Sonuç olarak, katılımcıların çalışma için ölçütlere uygun olduğu söylenebilmektedir.

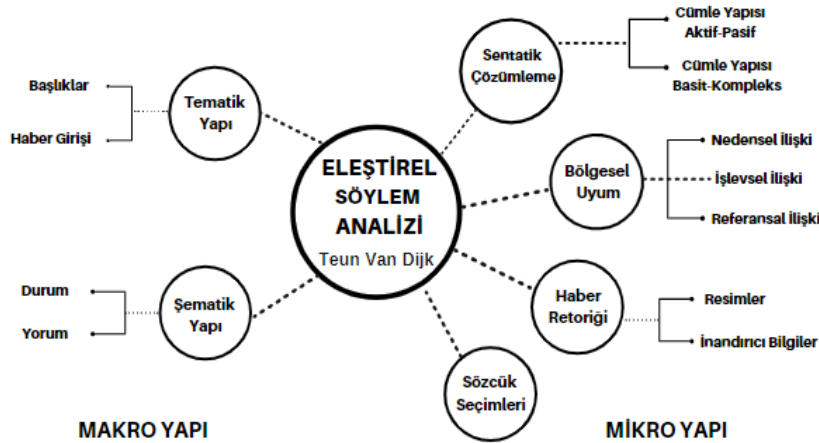
Bu sebeple esas uygulama için önceden belirlenmiş haber metninde mutabık kalınmıştır. Çocukların daha öncesinde böyle bir çalışmayla karşılaşmamış oldukları varsayılarak ve çalışmanın uygulanabilirliğini artırabilme adına esas uygulamadan önce pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama ile ısındırma sağlanarak çocukların hazır bulunuşluğunu artırmak hedeflenmiştir. Okuma

süreci öncesi çocukların birbirini görebileceği şekilde oturma düzeni sağlanmıştır. Bununla birlikte okuma düzeyi belirlenen çocuklara esas uygulama haber metninden farklı bir haber metni önce araştırmacı tarafından okunup dinletilerek paragrafın önceden dinletilmesi stratejisi uygulanmıştır. Paragrafın önceden dinletilmesi stratejisi, araştırmacının metnin bir bölümünü ya da tamamını sesli okurken öğrencilerin sessiz bir şekilde dinlemesi ve ardından aynı bölümü sesli olarak okuması şeklinde gerçekleşen stratejidir (Wright, 2001). Aynı zamanda çocukların haber metni içeriği ve ilişkili görsellerle diyalog kurarak anlamaları beklenmiştir. Uygulama esnasında araştırmacı tarafından tartışmaya davet edilen çocuklardan diyalogik bir biçimde tartışmaları istenmiş ve araştırmacı da zaman zaman teşvik edici yönlendirmelerde bulunmuştur. Katılımcılar ile çalışma yapabilmek için en uygun ortamın çok amaçlı salon olduğuna karar verilmiştir. Bu çalışma açıklamaların detaylı yapılmasını gerektirdiği için yaklaşık iki ders saati sürmüştür. Yapılan pilot uygulamadan bir hafta sonra esas uygulama gerçekleştirilmiştir.

Pilot uygulamanın sağladığı aşinalık bir hafta sonrasında araştırma için belirlenen “Savaşın Çocukları” başlıklı haber metninin (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015) okutulması ve metinle ilişkili araştırmacı tarafından seçilen görsellerin çocuklara gösterilmesi sonucunda, araştırmacının yardımıyla birbirlerini görebilecek şekilde oturma düzeni sağlanan çocuklar diyalog kurarak okudukları ve gördükleri materyallerden elde edilen Uzman çıkarımları tartışmışlardır. 48 dakika süren çalışmanın verileri sadece ses kaydı ile toplanmıştır. Çalışma sonrasında araştırmacı ses kaydını dinleyerek dile getirilen söylemleri yazıya geçirmiştir. Çalışmanın inandırıcılığını sağlamak amacıyla sınıf öğretmeni yapan bir eğitimciden ses kayıtlarının dinlenmesinde, bu kayıtlara göre eksik kalan söylemlerin eklenmesi için de destek alınmıştır. Alınan destek sonrasında elde edilen farklı bulgular konusunda yine alan uzmanından görüş alınarak ortak bir karara varılmaya çalışılmıştır.

Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler Teun Van Dijk’ın (2009) eleştirel söylem analiziyle çözümlenmiştir. Katılımcı çocukların söylemleri okuma düzeyi tablosundaki kodlarla ifade edilmiştir. Teun Van Dijk, eleştirel söylem analizinde sosyo-bilişsel yaklaşımın kurucusudur, bu yaklaşım eleştirel söylem çözümlemesinin sosyo-psikolojik yönüne aittir ve sosyal temsil kuramına dayanmaktadır (Van Dijk, 2009). Eleştirel söylem analizinde, söylemin yani dilin incelenmesi semantik (anlambilimsel), sentaks (söz dizimsel) ve semiyoloji (göstergebilim) olmak üzere üç türde gerçekleştirilmektedir. Semantik, söylemin bütün anlam ilişkilerini (Brown ve Attardo 2008); sentaks, söylemdeki kelimelerin yer aldığı konumlarını (Cook, 2003), ve semiyoloji, söylemdeki simgeleri (Wray ve Bloomer, 2012), inceleyen analiz türüdür.

Şekil 1. Teun Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Şeması

Teun Van Dijk, toplumsal anlamda bireylerin ya da grupların karşılaştığı sosyal sorunların gösterilmesi ve ortaya çıkarılması üzerine gerçekleştirdiği eleştirel söylem analizi şeması kesin bilgileri sunma amacıyla kendisinin kaynaklarından yararlanılarak bu araştırma için modellenmiştir (Van Dijk, 1993). Bu sebeple genellikle sorunların temelini oluşturan cinsiyet, ırk, din, siyaset, sınıf ve ayrımcılık, çıkar, dönüştürme, kültürel farklılıklar gibi başlıklar bu şemaya göre analiz edildiğinde en

kesin sonuçlara yaklaşılmaktadır. Çocukların odak grup görüşme sorularına vermiş olduğu sözlü ifadeler makro yapıda tematik ve şematik olarak; mikro yapıda ise sentatik, bölgesel uyum, haber retoriği ve sözcük seçimleri kapsamında tanımlanıp olay örgüleri yorumlanarak açıklanmıştır. Şekil 1’de araştırmacılar tarafından görselleştirilen eleştirel söylem analizine bakıldığında, söylemin dilin yapısına olduğu kadar dil dışı sosyal yapısına da odaklanmaktadır. Kısacası eleştirel söylem analizi, söylemde anlatılmak istenen, müphem olanı sistematik biçimde ortaya koymaya çalışmaktadır. Böylelikle gerçekliğin nasıl algılandığını, hangi göstergelerin anlamlandırıldığını ve bu sürecin dil ile nasıl aktarıldığı oldukça önem arz etmektedir. Metindeki söylemin ve kişilerin metin üzerine olan söylemlerinin bir arada analiz edilmesinin sebebi müphem olan durumun en açık biçimde gösterilmesinin amaçlanmasıdır.

Araştırmada, ilkökul 4. sınıf çocuklarının haber metnini okuduktan sonra ve metinle ilişkili karikatürleri inceledikten sonra tartışmalarındaki söylemlerin analizi değerlendirilmiştir. Haber metninin yalın anlamının yanı sıra savaş olgusunun çocukların algı boyutundaki konumunu ve bu olgunun çocuk söyleminde yer alış biçiminin eleştirel söylem analizi ile çözümlenmesi amaçlanmıştır.

İnanılabilirlik ve Güvenilebilirlik

Araştırmanın inandırabilirliği açısından katılımcılar çocuklara araştırma sürecinin işleyişi hakkında araştırmanın içeriği, amacı, önemi, okuma kaydı değerlendirmesi yapılacağı, katılım şartları, verilerin ses ile kayıt altına alınacağı, istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları, görüşlerini rahatça ifade edebilecekleri bilgisi verilmiştir (Merriam, 2013). Katılımcı çocuklardan diyalojik tartışmalarının yanı sıra karikatürleri görsel okumaları da talep edilerek elde edilen verilerin inandırılabilirliğinin artırılması beklenmiştir. Araştırmanın aktarılabilirliği açısından araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmacılar haricinde bir başka alan uzmanı tarafından da analizler gözden geçirilmiştir. Uzman görüşü ile araştırmacıların görüşlerinin uyum oranı çalışmanın inandırılabilirliğini ve güvenilebilirliğini artırmada son derece önemlidir (Merriam, 2013).

Araştırmanın güvenilebilirliği açısından bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir (Merriam, 2013). Bununla birlikte araştırmacının katılımcılarla birlikte araştırma sürecinde bulunması sayesinde verilere birinci elden erişim sağlandığı gibi yanlılığı da azaltmıştır. Aynı zamanda araştırmaya ait her şeyin açık bir biçimde tanımlandığı için aynı şartlar altında aynı sonuca erişileceği düşünülmektedir.

Bulgular

Bu araştırmada araştırmanın alt problemleri bağlamında eleştirel söylem analizi neticesinde ortaya çıkan çocuk söylemlerindeki makro yapılar ve mikro yapılar başlıkları altında bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Makro Yapı

Araştırmadaki eleştirel söylem analizinde makro boyutta tematik ve şematik yapıya ilişkin bulgular alt başlıklar halinde incelenmiştir.

1. Tematik Yapı İncelemesi Başlık

Çalışmada yararlanılan haber metninin “Savaşın Çocukları” başlığı insanlığın başına gelebilecek en olumsuz “savaş” kelimesi ve masumiyetin temsili “çocuk” kelimesinden oluşmaktadır. Başlıkta belli bir ülkenin savaşı veya çocukları belli bir zaman diliminde verilmemiş, evrensel ifade edimi sağlanmıştır.

Haber Girişi

Haber girişinde, çocuklarla göç ve mültecilik gibi bir konunun eleştirel bakış açısıyla düşünülüp tartışılması için genel durum hakkında bilgi verildiği görülmektedir:

“Onlar savaşın çocukları... Filistinli, Iraklı, Arap, Afrikalı, siyah, beyaz... Hangi dinden, ırktan, milletten oldukları hiç önemli değil; onların tek bir dini ve ırkı var: Çocuk! Hepsini aynı gökyüzünü paylaşıyorlar, bir avuç toprağı paylaşamayanların dünyasında... Barişe, umuda, güneşe hasret...” (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015)

Haber girişine yönelik 5N1K (ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim) sorularının cevaplarına metinden ulaşılmıştır. Savaşın çocukları Filistinli, Iraklı, Arap, Afrikalı, siyah ve beyazdır. Metinde çocuklar bir avuç toprağı paylaşamayanların dünyasında barışa ve umuda hasrettir. Aynı zamanda çocuk kimliği tek bir dine ve ırka mensup olmakla vurgulanmıştır. Ne zaman sorusunun net bir cevabı yoktur. Savaş sürecinin ve sonuçlarının uzun sürmesi zaman aralığını metinde belirtmeyi güç hale getirmektedir. Bununla birlikte savaş tek bir yerde gerçekleşse bile sonuçlarının tüm dünyayı etkilediği vurgulanmaya çalışılmıştır. Çocuk kavramına bakıldığında, çocuğun hayatta kalma, yaşam hakkı ve var olmak için gereken temel hakları yetişkinlerin sorumluluğundadır. Savaşın yetişkinlerin kararları doğrultusunda ortaya çıkması çocukların çocuk haklarından önce insan haklarını da ihlal etmektedir. Bu haber metninde “aynı gökyüzünü paylaşıyorlar” sözlerine yer verilmesiyle de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (1990) 6. maddesine istinaden çocuğun temel yaşama hakkına yönelik ihlallere çağrışımında bulunduğu söylenebilir (unicef.org/turkey, 2021).

2. Şematik Yapı İncelemesi

Veri analizinde elde edilen bulguların ana metin üzerinden takip edilebilmesi için Haber Girişi başlığı altında verilen paragrafın devamına aşağıda yer verilmiştir. Metni inceledikten sonra şematik yapı analizine ilişkin parçaların yorumlamalarına yer verilmiştir.

“Yangın yerine dönüşmüş şu yeryüzünde savaşların en ağır bedelini çocuklar ödüyor. Çocuklar savaşın en zayıf halkalarıdır, dolayısıyla *her savaş çocuklara karşı yapılan bir savaştır*. Çocukların düşleri aslında hep aynıdır; dondurma yemek, bisiklete binmek, balon uçurtmak, oyuncaklarla oynamak. Ama kimileri tek bir şeyi düşünürler; hayatta kalmayı! Evleri, okulları, parkları ve en önemlisi hayatları yıkık çocuklar onlar... Ülkelerinde belki nükleer, biyolojik veya kimyasal silah yok, ama petrol var; bu durum onların yaşamlarını zor hale getiriyor. Kalpleri kırgın ve gece uykuları bölük pörçük çocuklar onlar...”

“Suriye’de on yıldır devam eden iç savaştan en çok etkilenen çocuklar, aileleri ile birlikte Türklerin kurduğu çadır kentlerde hayatlarını devam ettiriyorlar. Savaşın ilk gününden itibaren Türkiye’nin desteği ile yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyeli çocuklar ülkelerine gelecek özgür günlerin hayalini kurmaktalar.” (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015)

Durum

Haber metninin ana olayı, savaşın çıkış sebeplerinden haberdar bile olmayan çocukların savaşın en ağır bedelini tüm haklarından mahrum bir şekilde tüm olumsuzluklara maruz kalarak sürdürmeleridir. Çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimleri göz önünde bulundurulduğunda haber metninin içerisindeki bazı söylemlerin sertliği giderilmiş ve bazı söylemler de bu çalışma kapsamında uygulamada kullanılacak metinden çıkarılmıştır.

Araştırmanın katılımcısı çocukların dünya gündemindeki savaşların farkında oldukları ayrıca savaşların nedenlerine yönelik bilgileri de olduğu söylemlerinden anlaşılmaktadır. Katılımcı çocuklar savaşın insanlığa yakışmayan bir vaziyet olduğunun bilincindedirler. Bu bulgulara ilişkin ham veriler çocuk söylemlerinden şu şekilde örneklendirilebilir:

“İnsanları, biliyorsunuz, savaşta öldürüyorlar. Ülkelerindeki petrol, değerli madenleri kazanmak için. Ama bunun bedelini yaşayanlar aileler, çocuklar... En önemlisi çocuklar (ölüyor).” (Çocuk 4)

“Amerika’da da beyaz tenlilerle koyu tenliler ile ilgili savaş açıldı.” (Çocuk 5)

Yorum

Haber metninin eleştiri üslubu “bir avuç toprağı paylaşamayanlar, yangın yerine dönüşmüş şu yeryüzü, en zayıf halka” gibi betimsel ve teşbih ifadeleriyle hassasiyetle yazılmaya özen gösterilmiştir. Çocukların fiziksel ve psikososyal gelişimleri göz önünde bulundurulduğunda metinde vurgulanan çocukların düşleri dondurma yemek, bisiklete binmek, balon uçurtmak, oyuncaklarla oynamak ifadeleriyle çocuklara karşı daha da hassasiyet gösterilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Haber metninin son paragrafında da Suriye’de yaşanan iç savaşın en çok Suriyeli çocukları etkilediği belirtilmiş ve Türkiye’nin desteği açıkça ifade edilmiştir. Bu haber metni birçok değişkeni olan savaş olgusunun çocuklar üzerindeki etkisini en basit haliyle ifade etmektedir.

Haber metninin bu kısmına ilişkin gerçekleşen diyalojik tartışmada katılımcı çocuklar ilk olarak savaşın çocukları olan “Suriyeli çocuklar” odağında konuşmuştur. Katılımcı çocukların savaşın

çocukları olan Suriyeli çocuklarla ilgili farkındalıkları günlük haberlerden ve ebeveynlerinin duyumlarından kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Katılımcı çocukların söylemlerinde ortaya çıkan temel fikirler, savaş olan bir yerde insan yaşamının sınırlandığı, bu sınırlılığın fakirlikten kaynaklandığı, çocukların eğitimden geri kaldığı, birçok insanın yaşamını yitirdiği, ırkçı düşüncelerle ayrımcılık yapıldığı yönündedir. Katılımcıların verdiği örneklerde, katılımcı çocukların savaşın olumsuz yanlarını gözlemledikleri ve savaşın çocuklarıyla empati kurarak kendi durumlarını karşılaştırdıkları ifadeler yer almıştır. Ayrıca katılımcılar temel hak ihlallerini de dile getirmiştir. Elde edilen bu bulgulara yönelik ham veriler aşağıda sunulmuştur.

“Suriyelilerin durumları kötü olduğu için her şey sınırlı orada.” (Çocuk 5)

“... Yani yoksulluk içinde yaşıyorlar savaştan dolayı. Belki evlerine bomba atılıyor. Dolapları var ama ışıkları kapalı. Çünkü evlerine bomba atılmasın diye.” (Çocuk 4)

“Savaşta bir sürü bomba atıyorlar biz burada ders yapıyoruz.” (Çocuk 1)

“İrkçılık var.” (Çocuk 1)

“Mesela nasıl diyeyim ben koyu tenliyim o çok açık tenli. Tamam, o yüzden o çok iyi bir insan, ben normal bir çocuğum diye bir şey yok. O da çocuk ben de çocuğum. İkimizde çocuğuz.” (Çocuk 6)

“Siyah ya da beyaz olman değiştirmiyor yani. Yani ne kadar farklı olsak da hani bütün dünyadaki insanlar farklı, ne kadar farklı ülkeden de olsak hepimiz çocuğuz.” (Çocuk 6)

Katılımcı çocuklar söylemlerinde, “savaş mağduru olma”nın çocuk bakış açısıyla nasıl algılandığını ortaya koymaktadır.

“İşte bir şey bile alamıyorlar. Onların hiç mızızlanma, itiraz etme hakları yok.” (Çocuk 1)

“Gerçekten oradaki çocuklarla bizim çok fazla farkımız var. Arkadaşlarımın dediği gibi orada çok güçsüz çocuk var; ama güçlü çocuklar da var. Bütün savaştaki çocuklar güçsüz olacak diye bir şey yok ki!” (Çocuk 6)

“Ben aynı rüyayı gördüğümüze inanmıyorum. Çünkü mesela biz çok güzel rüyalar görüyoruz. Onlar sadece kurtulacaklarını düşünüyorlar.” (Çocuk 5)

“Aynı şeye ağlayamayız da. Mesela ne bileyim, canımız istediği şey alınmayınca hemen mızızlanıyoruz.” (Çocuk 2)

Katılımcı çocukların söylemlerinde, savaşın bedelini ödeyen çocukların barış içinde yaşayamadıklarından rahat bir ortamda bulunan kendilerini mutsuz ve yetersiz hissettikleri kısacası suçluluk vurgusu görülmektedir:

“Annemin de dediği gibi üç günlük dünya ne oluyor? Çocuklar orada barışı yaşayamıyorlar, işte eğitim alamıyorlar. Gerekli yemeklerini yiyemiyorlar. Arkadaşlarıyla oynayamıyorlar. Arkadaşları olsa bile orda vakit geçirecek zaman bile bulamıyorlar.” (Çocuk 6)

“Ben şöyle bir şey söylemek istiyorum. İnsanları biliyorsunuz savaşta öldürüyorlar. Ülkelerindeki petrol, değerli madenleri kazanmak için. Ama bunun bedelini yaşayanlar aileler, çocuklar. En önemlisi çocuklar. Çocuklar güçsüzdür. Küçükük çocuk ne yapabilsin!” (Çocuk 4)

Katılımcı çocukların söylemlerinde çocuk hakları vurgusu tespit edilmiştir:

“Mesela biz şu anda eğitim alıyoruz. Ama onlar kim bilir neler yapıyorlar?” (Çocuk 1)

“Beyaz, sarı hiç fark etmez. İnsan bunlar. Çocuk bunlar. Onların da hakları var. Eğitim görmeye, sofralarında yemek yemeye, rahat uyumaya rahatlığa ihtiyaçları var, bizim gibi.” (Çocuk 5)

“Ne derler ona, çocukların da bazı hakları var ve bu haklarını dile getirmeleri gerekiyor. Ayrıca ülkelerinin bizim gibi bağımsız yani hakları olmaları gerekiyor ve insanlar hiç kimsenin hakkını düşünmeden öldürüyorlar ve bunu düşünmeliler. Sen nasıl yaşıyorsan onların da yaşama hakkı var. Sen nasıl yemek yiyor, su içiyorsan, çeşitli güzellikleri tadıyorsan onların da hakkı var.” (Çocuk 4)

Katılımcı çocukların söylemlerinde savaşı yaşayanlara yardım edilmesinin insani bir sorumluluk olduğu vurgulanmıştır:

“Bence herkes yardımsever olmalı. Çünkü şöyle bir şey var. Ülkesindeki savaştan kaçıp Suriyeliler buraya geliyor ve biz onlara dostça yaklaşıyoruz. Onların eğitimlerini devlet karşılıyor. Bence her ülke böyle yapmalı.” (Çocuk 4)

Katılımcı çocukların söylemlerinde barış, birlik ve paylaşım vurgusu vardır:

“Sonuçta bu dünya hepimizin dünyası.” (Çocuk 1)

“Sadece kendimizi düşünemeyiz.” (Çocuk 6)

“Mesela şöyle, savaş olunca, mesela hiç savaş olmasa herkes fıstık gibi yaşar.” (Çocuk 1)

Katılımcı çocukların söylemlerinde savaşın çocukları ile empati kurdukları görülmektedir:

“Bizim her şeyimiz var. Onların hiçbir şeyi yok ve onlar hayatta kalabilir miyiz diye düşünürler. Biz acaba 90 yaşına kadar yaşar mıyız düşünürken onlar acaba 20 yaşımızı görebilir miyiz diye düşünüyorlar. Biz her şeyden tadıyoruz. Her güzellikleri görüyoruz. Onlar yılda bir bile çikolata yiyemiyor olabilirler. Onlar bir kuru ekmeğe hasretler. Çünkü onların her şeyi savaşla gitmiş.” (Çocuk 4)

“Yiyecek yemekleri, evleri kalmadı. Kıyafetleri kalmadı. Mesela resimdeki adam evi taşımış. Onların evi bile çok küçük.” (Çocuk 5)
“Onlar bir yeni giysi alındı mı çok seviniyorlar. Nasıl mutlu oluyorlar? Bize milli piyango çıkmış gibi mutlu oluyorlar. Çünkü onlar her şeye muhtaçlar.” (Çocuk 4)
“Onların hayatları yıkık.” (Çocuk 4)

Katılımcı çocukların söylemlerinde savaş sonrası olabirliklerin ifadeleri bulunmaktadır:

“Suriyeli çocuklar buraya göç ediyor. Onlara iyi davranabiliriz. Onlarla oynayabiliriz. Yiyeceklerimizi paylaşabiliriz. Ülkemizi tanıtabiliriz. Ülkemizin tarihi yerlerini gösterip burada daha iyi yaşamlarını sağlayabiliriz. Onları mutlu etmek için elimizden geleni yapabiliriz.” (Çocuk 6)
“Mesela onlardan birisi öldü ve kendi yaşıyor ya, buna şükrediyor.” (Çocuk 5)
“Virüs de var daha çok baskı altındalar.” (Çocuk 6)

Mikro Yapı

Bu çalışmadaki eleştirel söylem analizinde mikro boyutta sentatik çözümleme, bölgesel uyum, haber retorik ve sözcük seçimlerine ilişkin bulgular alt başlıklar halinde incelenmiştir.

1. Sentatik Çözümleme

Teun Van Dijk’in çözümleme modelinde sentaktik çözümleme yapılırken cümlelerin etken(aktif)-edilgen(pasif) ve basit-karmaşık durumları incelenmektedir (Van Dijk, 1988, 71). Haber metninde kullanılan cümlelerde tamamlanmamış, tek kelimelik ünlem cümleleri bulunmaktadır. Tamamlanmamış cümleler genel olarak çocuk kavramının geçtiği cümlelerdir. Ayrıca haber metni savaşın çocuklarının yaşamları için yetişkinlerin yapması gereken sorumlulukları tüm dünyaya paylaşmaktadır. Çoğunlukla cümleler, savaş hala devam ettiği ve sürecin canlılığını ifade edebilmek için şimdiki zaman kullanılarak etken yapıyla kurgulanmıştır. Cümleler genel itibari ile basit yapıdadır. Katılımcı çocukların cümle yapılarının da haber metniyle aynı özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

2. Bölgesel Uyum

Haber metninin bütün uyumuna bakıldığında savaş sembolü haline gelen, birbirini anımsatan “silah, ırk, millet, paylaşamama, bedel, hak, yıkık, petrol, çadır kent” gibi sözcüklerin ve bu sözcüklerle oluşturulan cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Haber metni nedensel, işlevsel ve referansal ilişkili cümlelere dayalı olarak kurgulanmıştır. Eksilteli ve tek kelimelik cümlelerle de nedenleri düşündürmeye yönelik anlam oluşturulmaya çalışılmıştır.

Haber girişine bakıldığında çocuk olmanın geçerliliği belirtilmiştir. Savaş ortamında da bulunsalar bu geçerliği ihlal eden bir durum olmadığı nedenselliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda ülke, ırk ve renk gibi özelliklere referans verilerek anlatımın gerçekliği ile uyum sağlanmıştır.

“Onlar savaşın çocukları... Filistinli, Iraklı, Arap, Afrikalı, siyah, beyaz... Hangi dinden, ırktan, milletten oldukları hiç önemli değil; onların tek bir dini ve ırkı var: Çocuk! Hepsini aynı gökyüzünü paylaşıyorlar, bir avuç toprağı paylaşamayanların dünyasında... Barişe, umuda, güneşe hasret...” (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015).

Haber metnindeki aşağıdaki cümlelere bakıldığında çocukların düşlerinin hep aynı olması akabindeki cümle ile açıklanmaktadır. Bu sayede anlatımda işlevsel ve nedensel ilişkilerin varlığından söz edilebilmektedir. Bir sonraki cümlede ise “ama” bağlacı ile başlayan cümle farklı bir unsura dikkat çekerek anlatımı daha da işlevsel hale getirmektedir.

“Çocukların düşleri aslında hep aynıdır; dondurma yemek, bisiklete binmek, balon uçurtmak, oyuncaklarla oynamak. Ama kimileri tek bir şeyi düşünürler; hayatta kalmayı!” (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015).

Katılımcı çocukların söylemlerine bakıldığında genel olarak nedensel ve işlevsel ilişkili anlatıma referansal ilişkili anlatımdan daha çok başvurdukları görülmektedir. Kendi düşüncelerini ifade etme isteğinden ve kendilerini dinletebilme açısından bu anlatıma başvurdukları yorumu yapılabilir. Ayrıca katılımcı çocukların eksilteli cümle kullanımına çok az yer verdikleri görülmektedir. Genel olarak uzun ve detaylı anlatımı tercih ettikleri için bölgesel uyumu anlatımlarında etkili kullandıkları yorumlanabilir. Katılımcı çocukların haber metnine yönelik söylemlerine bütündeki uyuma göre bakıldığında savaş sembolü haline gelen birbirini anımsatan “bomba, ırkçılık, paylaşamama, eşitsizlik, hak, fakirlik, açlık, petrol, çadır” gibi sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir.

“Ülkesindeki savaştan kaçıp Suriyeliler buraya geliyor ve biz onlara dostça yaklaşıyoruz. Onların eğitimlerini devlet karşılıyor. Bence her ülke böyle yapmalı. Çünkü siyah beyaz esmer açık hiç fark etmez.” (Çocuk 4)

3. Haber Retoriği

Haber retoriği başlığı altında haber metninin yanı sıra katılımcı çocuklara gösterilen karikatürlerin analizine yer verilmiştir. Diyalojik tartışmalar sonucu, retoriğin temel özelliği olan iki veri toplama aracının karşılaştırılması görüşlerdeki farklılık ve benzerliklerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. Aşağıda, araştırmada kullanılan karikatürler ve bu karikatürlere ilişkin katılımcıların söylemleri yer almaktadır.

“...Az önce buradan birisi söylemişti. Suriyelilerin durumu iyiydi ama bombalar ata ata evleri hepsi yıkıldı. Yemeklerinin hepsi gitti. Bitki dikiyorlar, karpuz alıyorlar ne biliyim domates alıyorlardı. Bombalarla bütün bitkiler öldü. Yiyecek yemekleri, evleri kalmadı. Kıyafetleri kalmadı. Mesela resimdeki adam evi, kapıyı taşımış. Onların evi bile çok küçük.” (Çocuk 5)

Resim 1. Oleksy Kustavskiy

Resim 2. Mert TUGEN

“Mesela küçük bir ev, bizim etrafımız kadar, boyu uzun olan biri, benim babamın boyu çok uzun, 1.88-1.98 kuzenlerim var benim. Onlar nasıl sığacak oraya? Dışarıda kalmak zorunda kalırlar ve üşürler. Ne bileyim örtüleri, yastıkları kıyafetleri yok. Yırtık pırtık. İşte biz burada bir çalışma yapıyoruz değil mi, onlar savaşıyor bile olabilirler.” (Çocuk 5)

“Burada hem eşyaları hem de çocukları yüklemiş gidiyor.” (Çocuk 3)
 “Kafasımın tam üstünde ev, aklımda ev fikri var.” (Çocuk 4)
 “Başımın üstünde zeytin dalı var aaa! Barış.” (Çocuk 2)

Resim 3. Musa GÜMÜŞ

Resim 4. Mert TUGEN

“Burada bütün yük çocuklara verilmiş.” (Çocuk5)
 “Evin eşyalarını teker teker taşıyor.” (Çocuk 1)

“Onlar bizim gibi ölümden korkmuyorlar.” (Çocuk 1-2-3-4-5-6)
 “Virüs de var daha çok baskı altındalar.” (Çocuk 6)
 “Bavul insanları esir alıyor.” (Çocuk 1)
 “El ele tutuşmuşlar ve bavulu oluşturmuşlar. Birbirlerini savaştan kurtarmak için el ele tutuşup gitmek istiyorlar.” (Çocuk 3)

Resim 5. Oleksy Kustavskiy

Katılımcı çocukların karikatürlere ilişkin söylemlerinde, savaş olgusunun çocuklara yüklediği yaşamsal güçlüğün araştırmanın katılımcıları tarafından hissedildiğini ve empati yoluyla görsellerdeki sembolik ifadelerin anlamlandırıldığını ifade etmektedir. Katılımcı bir çocuk kendi durumu ile savaşın çocuklarının durumunu kıyaslarken savaşın insan yaşamındaki temel hakları nasıl etkilediği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Resim 4'teki karikatürde katılımcı çocuklardan birinin zeytin dalını fark etmesi hem görsel okuma açısından hem de retorikte gerçekleşmesi hedeflenen karşılaştırmaların keşfedilmesi bakımından savaş ve barış kavramlarını düşündürmektedir. Bu bulgu, katılımcının, incelediği haber metninin ve görselin de ötesine çıkarak çoklu anlam ilişkisi kurabildiği gerçeğiyle yorumlanabilir. Resim 5'e ilişkin katılımcı yorumları ise, bavuldaki kalabalık görüntünün Covid- 19 virüsü tehdidi, dayanışma, ölüm, göç etmenin insanları esir alması gibi hususları düşündürdüğü biçiminde yorumlanabilir.

İnandırıcı Bilgiler

Haber metninde genel anlamda ikna edicilik için savaşın çocuklarının durumu çok yönlü tasvir edilmiştir. Aynı zamanda savaşın meydana getirdiği olayların tanımlamalarıyla birlikte duygusal biçimde anlatımı inandırıcılığı artırmaktadır. Haber metni, inandırıcılığı artırmak adına her ne kadar duygusal bir biçime sahip olsa da çocuklara hitap edebilmesi adına savaşın dehşet içeren toplumsal yankılarına değinmeyen ve uzayan savaş sürecinin normalleştirilmemesi gerektiği hissi veren bir üslubu olduğu söylenebilir.

“Yangın yerine dönmüş şu yeryüzünde savaşların en ağır bedelini çocuklar ödüyor. Çocuklar savaşın en zayıf halkalarıdır, dolayısıyla her savaş çocuklara karşı yapılan bir savaştır.” (Dünyalılar, 08 Mayıs 2015).

Katılımcı çocukların savaşa yönelik iddialarını daha da inandırıcı hale getirebilme adına söylemlerinde karikatürlere atıf yapmalarını bekleme sebebi, haber metnini kolayca anlamalarını destekleme, anlam sürecini zenginleştirme ve birçok duyuya seslenme amacı taşımaktadır. Evsiz kalma, ev hayali, yıpranmış kıyafetler, yolculuk yapma (göç), taşınma, sorumluluk artması ve esir alınma olarak söylemlerinde yer almaktadır.

“Az önce sizin resimlerinizde görmüştüm. Çocuğa taşınması için eşya veriyor. Çocuklar güçsüzdür. Küçük çocuk ne yapabilsin!” (Çocuk 2)

Katılımcı çocuklar söylemlerinde kendi yaşantı kesitlerinden esinlenerek güçlü sebep-sonuç ilgileri bağlamında örnekler vererek inandırıcılığı artırmaya yönelmiştir.

“İnsanları biliyorsunuz savaşta öldürüyorlar. Ülkelerindeki petrol, değerli madenleri kazanmak için. Ama bunun bedelini yaşayanlar aileler, çocuklar. En önemlisi çocuklar. Çocuklar güçsüzdür. Küçük çocuk ne yapabilsin! Örnek veriyorum, genç askerler bile yapabilir belki ama çocuklar ama çocukların hiçbir gücü yok. Çocuklar ne yapabilir?” (Çocuk 4)

“Mesela, İtalya ile Amerika savaş yapsın birbiriyle. Her iki taraf birbirine bomba atıyor. Şimdi kim kazanırsa kazansın ikisinde de maddi durum düşüklüğü oluyor. Amerika'daki evler de İtalya'daki evler de yıkılıyor. Neden çünkü ikisi de bomba atıyor İtalya'daki insanlarda ölüyor Amerika'daki insanlarda. İşte ben nasıl anlatsam size onu işte böyle oralarda her ikisinde de maddi durum azalıyor. Yemekleri azalıyor. Kıyafetleri yırtık pırtık oluyor. İşte biz kazandık. Bizim durumunuz daha iyi diye düşünebilirler. Ama aslında bizim durumumuz da iyi değil.” (Çocuk 5)

“En başta sormuştunuz ya haber izliyor musunuz diye, sordunuz ya, ben annemle izledim. Şu anda İzmir'de de deprem oldu. Savaştan bir sonraki kötü şey de deprem. Mesela kadın çıkmış evinden evinin yıkılışını izliyor.” (Çocuk 6)

4. Sözcük Seçimleri

Haber metni, haber sözcükleriyle haberi hazırlayanın kendini bildirme, okurun da kendini bulma güdülerinin karşılandığı toplumsal etkileşim platformudur. Araştırmada kullanılan haber metninin sözcük seçimine bakıldığında, savaşın kaotik algoritması barış, umut, ev, park, okul ve balon gibi kelimelerle esnetildiği fark edilmektedir. “Barış ve savaş”, “hayatta kalma ve ölüm”, “özgürlük ve bedel” kelimelerinin karşıt anlamlarıyla birlikte kullanılması savaşın mağduriyetini temsil etmektedir. Bununla birlikte haberi hazırlayanın savaşa karşıt bir görüşe sahip olduğu da düşünülebilir. “Türklerin kurduğu çadır kentler” ve “Türkiye'nin desteği” ifadeleri ile Türkiye'nin Suriye'deki iç savaş sürecinde olumlu anlamda faal olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu vurgu, haberin Suriye'deki savaşın sadece Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sosyal devlet yapılanmasını takdir ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcı çocukların haber metnini diyalojik olarak tartışırken sözcük seçiminde genellikle birinci tekil ve çoğul şahıs olarak kendilerini önceleyerek temsilde bulduklarını göstermektedir.

“Sonuçta bu dünya hepimizin dünyası.” (Çocuk 1)

Çocuklar, savaş sözcüğünü temel aldıkları için anlamca olumsuzluk içeren sözcükleri kullanarak savaş durumunun olumsuzluğunu vurgulamaya çalışmıştır.

“Üç günlük dünya ne oluyor?” (Çocuk 6)

“Küçük çocuk ne yapabilirsin!” (Çocuk 4)

Katılımcı çocukların söylemlerindeki “saçma, atıyorum, mesela” gibi sözcüklerin kullanımı savaşı yaşamamış olmalarına rağmen sahip oldukları farkındalık yapıları olarak yorumlanabilir. Katılımcı çocukların söylemlerinde “yemek yeme, rahat etme, oyun oynama, mutlu olma, yaşama, biz nasıl istiyorsak onlar da...” gibi sözcüklerin kullanımına bakıldığında kendilerini ölçüt olarak savaşın çocuklarını anlamaya çabaladıkları yorumlanabilir.

Katılımcı çocukların söylemlerinde “Suriye, Türkiye, Amerika, Irak, Filistin, Ermenistan, Azerbaycan, Avustralya ve İtalya” sözcüklerinin kullanımı haberlerde en çok duydukları ülkelerin isimleri olduğunu düşündürmektedir. Bu ülkelerin içinde sadece Türkiye’yi savaş halinde görmedikleri gibi Türkiye’yi savaş halindeki ülkelere yardım eden ülke konumunda ifade ettikleri yorumlanabilir. Bu durum yurttaş olma bilinci ve vatan sevgisi kazanımlarına sahip olduklarını da ortaya koymaktadır.

Haber metnini Suriyeli çocuklar üzerinden değerlendiren katılımcı çocukların en çok kullandığı sözcükler, “Suriyeli çocuklar” kelimeleridir. Katılımcıların Türk olmaları ve Türkiye’nin Suriye ile olan sınırdışlığı da bunun diğer bir sebebidir. Amerika, ırkçılık kavramı geçtiği cümlelerde çocukların söylemlerinde yer alırken 2020-2021 yıllarında özellikle medyada bu konuda çok fazla haber yer alması ve George Floyd’un ölümü sonucu meydana gelen olayların yankısı (bbc.com/turkce/haberler, 2021) çalışmadaki gazete haberinde yer almamasına rağmen çocukların söylemlerinde geçme sebebi olarak yorumlanabilir. On sekiz yıl önce Irak’ta yaşanan savaş ve bu araştırmanın verilerinin toplanmasından aylar sonra tekrar gündeme gelen Mayıs 2021’de Filistin’de yaşanan katliamlar da dikkate değer şekilde katılımcı çocukların söylemlerinde yer almıştır. Katılımcı çocukların söylemlerinde geçen diğer ülkeler Ermenistan ve Azerbaycan ise hali hazırda araştırmanın verilerinin toplanma sürecinde savaş durumu içinde olmalarından dolayı bahsi geçtiği ve katılımcı çocukların haberleri takip ettikleri anlaşılmaktadır.

“Azerbaycan ve Ermenistan bir kavgaya girmişler.” (Çocuk 1)

“Şimdi şöyle Amerika’da da beyaz tenlilerle koyu tenliler ile ilgili savaş açıldı.” (Çocuk 5)

“İrkçilik var.” (Çocuk 1)

Katılımcı çocukların söylemlerinde “hak, insan ve çocuk” gibi sözcük ve kavramların kullanımına bakıldığında eşitlik talebinde oldukları söylenebilmektedir.

“Bütün dünyadaki insanlar farklı, ne kadar farklı ülkeden de olsak hepimiz çocuğuz.” (Çocuk 6)

“Siyah beyaz esmer açık hiç fark etmez. Beyaz, sarı hiç fark etmez. İnsan bunlar. Çocuk bunlar.

Onların da hakları var. Eğitim görmeye, sofralarında yemek görmeye, rahat uyumaya rahatlığa ihtiyaçları var, bizim gibi.” (Çocuk 4)

“Sonuçta bu dünya hepimizin dünyası.” (Çocuk 1)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada çocukların haber metnini okuduktan ve karikatürleri inceledikten sonra savaş olgusuna ilişkin diyalojik yorumlarının çocuk söylemine yansımaları incelenmiştir. Savaşın çocuklarının eğitim, sağlık, psikolojik ve sosyoekonomik açıdan yaşam koşullarının birçok olumsuzlukla iç içe oluşuna dikkat çeken katılımcı çocuklar söylemlerinde bu konular üzerinde sıkça durmuştur. Bireylerin yaşam hakkının ve eğitim hakkının temel haklar olduğuna da değinmişlerdir.

Haber metnini anlama *makro yapıda* tematik olarak incelendiğinde, başlıkta belli bir ülkenin savaşı veya çocukları belli bir zaman diliminde verilmediği için eksiltimli bir ifadeyle evrensellik sağlanmıştır. Haber metninin girişinde ise, göç ve mülteciliğe dair bilgilendirici ifadeler yer almıştır. Sadece ne zaman sorusuna yönelik net bir cevaba yer yoktur. Bu durumun sebebi olarak savaş tek bir yerde gerçekleşse de sonuçlarının tüm dünyayı etkilediğine vurgu yapılmak istenilmiştir. Haber metni makro yapıda şematik olarak incelendiğinde katılımcı çocuklar, savaşın çıkış sebeplerinden haberdar bile olmayan çocukların savaşın en ağır bedelini ödediklerini ve bu durumun bir insana, özellikle

savunmasız olan çocuklara, yönelik yapılmasından tedirgin olduklarını ifade edilmiştir. Araştırmalara göre, savaş sebebiyle bir başka ülkeye zorunlu göç eden çocukların yaşamlarında var olan tüm düzenin sekteye uğraması ve yeni düzene uyum sağlamakla karşı karşıya kalmaları travma sonrası stres yaşamalarına da neden olmuştur (Bal ve Hacıosman, 2019; Macksoud, 1994; Oğuz ve diğerleri, 2016). Savaşın tüm olumsuzluklarına maruz kalan çocuklar, yaşadıkları durumu anlamlandırmada güçlük yaşarken fizyolojik ihtiyaçları bakımından da mağdur konumunda olmaları araştırmaya katılan çocuklar tarafından gözlenen net bir gerçekliktir. Bu sebeple, savaş kavramının ele alındığı her türlü haberin ve içeriğin savaş mağduru olsun veya olmasın çocukların psikolojik dünyasında önemli etkileri olacağı toplumsal bir gerçekliği de işaret etmektedir. Psikolojik açıdan bakıldığında, haber metninin çocuklara yönelik üslubu da dikkat çekmektedir. Çocukların sevdiği ve eğlendiği faaliyetlerden bahsederek başlanmış ve savaşın çocukları olan Suriyeli çocuklara yardım eden Türkiye'nin yardımsever bir ülke olduğu vurgusu ile bitmiştir. Çocuk gerçekliğini önemseyen ve çocuğa görelige uygun anlayışta bir metin olduğu söylenebilir (Şimşek, 2016). Katılımcı çocuklar, haber metnine yönelik yorumlarında, savaşın sınırlı bir yaşamı gerektirdiği, konfordan uzak, yaşam hakkının yitirildiği, ırkçılık ve ayrımcılığı var ettiği, savaştaki çocukların diğer çocuklarla eşit olamadığı, birçok zorunluluk içinde oldukları ve çocuk haklarının ihlal edildiği ifade edilmiştir. Bu ifadelerin neticesinde katılımcı çocukların iyi bir gözlemci olmasının beraberinde empati kurabildiklerini de görebilmekteyiz. Görsel ya da işitsel olarak duyumu gerçekleştiren haberlere karşı okuryazarlıklarının insanî haklar temelinde şekillendiğinin de farklı bir yansıması vardır.

Neredeyse 2000'li yılların başından bu yana milyonlarca çocuğun evinden çıkarılması savaşın getirisiidir. Sıfırla on sekiz yaş aralığındaki her bir çocuğun savaş olgusu içinde kendi evi/ülkesi dışında başka bir yerde dünyaya gelmesi kaotiktir (Murray, 2019; Kletter ve diğerleri, 2013). Bu deneyim, çocuklar için kaygı, sosyal geri çekilme ve uzun vadeli psikososyal sorunları beraberinde getirmektedir. Ayrıca yaşamı düzenli olan çocukların yaşam kalitesini artırabilme adına ihtiyaçları oluşurken savaşın çocuklarının temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmaması gündemdir. Bu bağlamda katılımcı çocuklar, savaşa maruz kalan insanları ve özellikle çocukları gördüklerinde kendilerini mutsuz ve yetersiz hissettiklerini dile getirmiştir. Savaşın sadece yaşamı fiziki anlamda değil söylem olarak da etkilediğini gösteren bu durum, savaşı uzaktan gözlemleyen çocukların kaygı düzeylerini etkilediğini düşündürmektedir (Aydın, 2014; Berents, 2020). Kendi coğrafyalarında hali hazırda bir savaş olmasa da farklı bir coğrafyada yaşanan duruma karşı tercihleri ve inanışları onların içgörülerini yansıtmaktadır. Çocukların iç görülerini, dünyaya karşı ilgilerini ve inanışlarını, söylemlerinden çıkarabiliriz (Tenenbaum, Leman, Aznar ve To, 2020). Söylem anlık birçok etkileşimin iletilerinden beslenmektedir. Çocukların bu iletilerden beslenmeleri kaçınılmazdır. "İnsanları, biliyorsunuz, savaşta öldürüyorlar." cümlesi hayalden arınık salt gerçeklik taşımaktadır. Böyle bir cümle bir çocuktan beklenilmez. Bu duruma dair şahsi ya da gözlemsel bir deneyim gerekmektedir.

Haber metni *mikro yapıda* sentatik olarak incelendiğinde, katılımcı çocukların cümle yapısı basit, süregelen bir savaşa vurgu yapabilme adına şimdiki zamanda ve ünlem cümlelerinden oluşmaktadır. Tamamlanmamış cümlelerle de konuya ilgi çekmek istenmiştir. 8-10 yaş aralığındaki çocukların dili kullanma becerilerine göre 5-10 sözcükten oluşan cümlelerle duygu ve düşüncelerini benzetmeler, deyimler ve eksilteli cümlelerle etkili biçimde anlatmaları mümkündür (Bee ve Collins, 1992; Fişek ve Yıldırım, 1983). Bununla birlikte savaşın süregelen durumundan haberdar olmaları, yakın zamanda yaşanan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki gerginliği medyadan ve ebeveyn söylemlerinden takip etmiş olmaları sayesinde yeni bilginin duygusal canlılığıyla anlık sunumlarına yansımasıdır. Gelişimsel olarak bakıldığında, çocuklar görsel belleklerinde yer edinen imgeleri dil ve mantık gibi alanların sembolleri ile paylaşıp bildiklerini göstermek isterler şeklinde açıklanmaktadır (Aral ve Baran, 2011). Çocuklar semboller yardımıyla düşüncelerini daha işlevsel paylaşmayı pratik hale getirmeyi keşfettiklerinde kendi cümle yapılarını da inşa etmektedir. Katılımcı çocukların savaşa dair ifadelerinde de bunu görmekteyiz. Kendi imgelerini dil ve mantık sembolleriyle en pratik biçimde diyalojik konuşmalarında yansıttıkları görülmektedir.

Haber metni mikro yapıda bölgesel uyum olarak incelendiğinde, katılımcı çocukların söylemleri bildiklerini kanıtlama ve açıklama isteğiyle nedensel ilişkiler üzerinde durmaktadır. Nedensel ilişkiler sayesinde savaşı sembolize eden sözcüklerle anlatımlarını güçlendirmektedirler. Son

olarak katılımcı çocukların söylemlerinde referansal ilişki bakımından ifadelerin çok fazla yer edinmediği daha çok kendi görüşlerini dile getirme arzularının ön planda olduğu görülmektedir. Katılımcı çocukların dili kullanma becerilerine göre yaşlıları tarafından kabul görme, onaylanma (Bee ve Collins, 1992) ve kendilerini ifade edebildiklerini görmeleri (Millî Eğitim Bakanlığı, 2013) gözlemlenebilir durumlardır. Bundan kaynaklı olarak kavramlar ve konular arasında nedensel ilişkiler kurarak anlam dünyalarını işlevsel bir biçimde yaşlılarıyla paylaşmaları beklenen durumdur. Çocukların gelişim dönemlerine uygun nitelikte bilgi verildiğinde ya da onlardan bilgi vermeleri istendiğinde her türlü bilginin alımını ve aktarımını gerçekleştirmeleri mümkündür (Bruner, 1978). Katılımcı çocukların gelişim dönemi göz önünde bulundurulduğunda kendilerine sunulan haber metnini tartışabilir olmaları bu durumu açıklamaktadır.

Haber metni mikro yapıda haber retorisi olarak incelendiğinde, haber metniyle ilişkilendirilen karikatürlere dair katılımcı çocukların söylemlerine savaş insanının kıyafetlerinin yıpranmışlığı, evsiz kalmaları ve bu sebeple ev hayalleri olduğu ve son olarak göç etmeleri biçiminde yansımıştır. Böylece inandırıcı bilgilere dair metnin inandırıcılığını artırabilme adına kullanılan karikatürler çocukların söylemlerini etkilemiştir. Katılımcı çocuklar, kendi yaşantı kesitlerinden örnekler sunarak inandırıcılığı artırmaya yönelmiştir. Çocuklar yetişkinlere göre daha fazla empati kurmaktadır. Bilişsel olarak doğuştan var olduğu ve de ebeveynlerden öğrenilen bir durum olarak tanımlanan empati kurma, çocukların duygulara yönelimi, yetişkinlere göre daha iyi bir durumdadır (Hoffman, 1984). Savaş şiddeti içerdiği için empatiden son derece uzaktır. Savaşı uzaktan gözlemleyen katılımcı çocuklar savaş olgusu içinde empati kurduklarında kendi yaşantılarından örnekler vererek iyi oluş hallerinin savaşın çocuklarının da hakkı olduğunu dile getirmiştir. Ek olarak, katılımcı çocukların medya aracılığıyla-bazen ebeveynlerinden izinsiz- izledikleri savaş görüntüleri, yalnız uyumaktan korkma, yakın kaybı korkusu ve kâbus görme gibi sorunları anlam dünyalarına savaşı dâhil etmede zorlandıklarını göstermektedir (Gözübüyük ve diğerleri, 2015). Bütün bunların, savaş gibi olağanüstü durumların, yan etkileriyle birlikte empati kurma sonucu gelişen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Haber metni mikro yapıda sözcük seçimleri olarak incelendiğinde, çocukların sözcük seçimlerinde birinci tekil ve çoğul şahıs tercih ederek kendilerini öncelikledikleri, savaşa karşı olduklarını ifade edebilme adına savaşı anlatmak istediklerinde olumsuzluk hissi ve anlamı veren sözcük seçiminde buldukları görülmektedir. Katılımcı çocukların vatani olan Türkiye’yi savaş halindeki ülkelere yardım eden konumda görmekteyler. Katılımcı çocukların söylemlerinde “hak, insan ve çocuk” gibi sözcük ve kavramların kullanımına bakıldığında tüm çocuklar için eşitlik talebinde oldukları vurgulanmaktadır. Çocuğun hatta tüm canlıların korunmasıyla ilişkilendirilerek söylemlerinde yer alan “hak” kavramı kendilerini yaşadıkları toplumun bir ferdi olarak gördüklerini düşündürmektedir (Akyüz, 2018). Katılımcı çocuklar tarafından savaş sebebiyle hakları ihlal edilenlerin yalnızca insanlar olmadığı hayvanların da zorluk içinde kaldığı tespiti de yapılmıştır. Katılımcı çocuklar, “savaş” kelimesini geçirdikleri her cümlede olumsuzluk anlamı barındıran kelimeleri de peşi sıra ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bir şeylerin yapılmasının zorluğu, imkânsızlığı, yoksulluk ve yoksunluk durumları söylemlerinde olumsuzluk varlığını işaret etmektedir.

Bu araştırma içerik olarak çocuklara yönelik bir haber metni ve araştırmacı tarafından izin alınarak kullanılan karikatürlerle sınırlıdır. Ayrıca sadece Türk ilkököl öğrencileri ile görüşme yapılmıştır. Savaş ile muhatap olan ülkemizdeki Suriyeli öğrencilerin katılımı da sağlanarak görüşmeler yapılabilir. Araştırma sonuçları nitel araştırmanın doğası gereği genellenemez. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Bu araştırma Türk çocukları ile yürütülmüştür, savaşın çocukları olan Suriyeli çocukların savaş konusundaki haberlerle ilgili düşünceleri başka bir araştırma konusu olarak ele alınabilir.

Savaşın çocukları olan çocuklar ve medyadan savaşı duyan çocukların gelişim sürecinde ne gibi psikolojik süreçler yaşadıkları örnek olay çalışmalarıyla betimlenerek bu çocukların iç dünyasında yaşadıkları somut olarak ortaya konulabilir.

Savaş kavramını ele alan karikatürlerin görsel okuma yoluyla irdelenmesine yönelik uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

Kurtuluş Savaşında şehit olan çocuk kahramanlar tarihsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Fındıkoğlu İbrahim, Sait Yalçın, Kısakürekzade Şahap, Etlioğlu Ahmet Duran, Şekerci Ökkeş

ve uhadar Ali gibi burada adını sayamadığımız milli çocuk kahramanların biyografileri üzerine çocuklarla çalışmalar yapılabilir, savaş ve çocuk çerçevesinde tarihsel şahsiyetlere yönelik içerikler hazırlanabilir.

Mayıs 2021’de Filistin’de yaşanan savaşta katledilen çocukların ve insanların 21. Yü yılda yaşadığı dram doküman incelemesi yoluyla ortaya konulabilir.

Savaşın çocuklarının gerçek yaşam deneyimlerini oyunlarına nasıl yansıttığına ilişkin araştırmalar yapılabilir.

Lisans Bilgileri

e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi’nde yayınlanan eserler Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in e-Kafkas Journal of Educational Research are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Etik Beyannamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik kurul adı Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Etik kurul karar tarihi: 09.06.2020

Etik kurul belgesi sayı numarası: 51944218-300

Kaynakça

- Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması*. Baskı: 6. Pegem Akademi.
- Aral, N. ve Baran, G. (2011). *Çocuk gelişimi*. Yapa Yayınları.
- Ardıç Çobaner, A. (2015). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, s: 27-54.
- Aydın, N. (2014). Savaşın çocuklar üzerindeki psikolojik, sosyal ve kültürel etkileri. Çocuklar ve Savaş. *Halk Sağlığı Uzmanları Derneği*, 1, s: 26-33.
- Bahtin, M. M. (2016). *Söylem ve türleri ve başka yazılar*. (Çev. O. N. Çiftçi) Metis Yayınları.
- Bal, F. ve Hacıosman, B. Z. (2019). Savaşın çocukların psikolojik sorunlarına etkisinin araştırılması. V. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu: Orta Doğu'da Tarih ve Kimliği Yeniden Okumak. 9-11 Nisan 2019.
- Bayram, Y. (2016). Yerelde öteki olmak: Suriyeli sığınmacıların Trabzon yerel gazetelerinde söylemsel temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 42, 9.
- Bee, H. and Collins, H. (1992). *The developing child*. 6.th Edition. Harper Collins College Publishers.
- Berents, H. (2020). "This is my story": Children's war memoirs and challenging protectionist discourses. *International Review of The Red Cross*. 101 (911), 459-479.
- Brown, S. and Attardo, S. (2008). *Understanding language structure, interaction and variation: an introduction to applied linguistics and sociolinguistics for nonspecialist*. 2. nd Edition. The University of Michigan Press.
- Bruner, J. S. (1978). The role of dialogue in language acquisition. In A. Sinclair, R., J. Jarvella ve W. J.M. Levelt (eds.) *The child's concept of language*. Springer-Verlag.
- Carlisle, J. F., Kelcey, B., Berebitsky, D. and Phelps, G. (2011). Embracing the complexity of instruction: A study of effects of teachers' instruction on students' reading comprehension. *Scientific Studies of Reading*, 15(5), 1-35.
- Cook, G. (2003). *Applied linguistics*. Oxford University Press.
- Coulon, A. (1995). Ethnomethodology, *Qualitative Research Methods Series*, Vol. 36. Thousand Oaks, Sage.
- Çocuk Hakları Bildirgesi. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (07.06.2021)
- Elbro, C. and Buch-Iversen, I. (2013). Activation of background knowledge for inference making: effects on reading comprehension. *Scientific Studies of Reading*, 17(6), 435-452.
- Epçaçan, C. (2018). Okuma ve anlama becerilerinin öğretim sürecine etkisi üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies Educational Sciences*. Vol. 13,19, 615-630.
- Fisher, R. (2005). Teacher-child interaction in the teaching of reading: a review of research perspectives over twenty-five years. *Journal of Research in Reading*, 28, 15-27.
- Fişek, G. O. ve Yıldırım, S. M. (1983). *Çocuk gelişimi*. 1. Baskı. Milli Eğitim Basımevi.
- George Floyd: ABD'de polis tarafından öldürülen siyahların yakın tarihi. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52842861> (07.06.2021)
- Goodman, Y., Watson, D. and Burke, C. (1987). *Reading miscue inventory: alternative procedures*. Richard C. Owen.
- Gözübüyük, A. A., Duras, E., Dağ, H. ve Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*. 6 (3): 324-330.
- Haber Metni Orijinal Formu. <https://dunyalilar.org/savasin-cocuklari-2.html/> (07.06.2021)
- Hoffman, M. L. (1987). *The contribution of empathy to justice and moral judgment*. In N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.), *Cambridge studies in social and emotional development. Empathy and its development* (p. 47-80). Cambridge University Press
- Kletter, H. and others. (2013). Helping children exposed to war and violence: Perspectives from an international work group on interventions for youth and families. *Child ve Youth Care Forum*, 42, 4, 371-388.
- Klinger, U. (2014). The political web: Media, participation and alternative democracy. *European Journal of Communication*. 195.
- Macksoud, M. (1994). Children in war. *World Health*. 47-2, March-April.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma-desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. S. Turan) Nobel Yayıncılık.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. (Çev. S. Akbaba ve A. A. Ersoy) 2. Baskı. Pegem Akademi Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Dil gelişimi*.
- Murray, J. S. (2019). War and conflict: Addressing the psychosocial needs of child refugees. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 40, 1, 3-18.
- Oğuz, S., Tuygun, N., Polat, E., Akça, H. ve Karacan, C. D. (2016). Savaş ve çocuk: Suriye iç savaşının sınırdan 750 km uzaktaki bir çocuk acil servisine etkisi. *Çocuk Acil ve Yoğun Bakım Dergisi*, 3(3), 135-139.
- Okuma Kaydı. <https://www.wordcalc.com/runningrecord/> (07.06.2021)
- O'Malley, J. M., Chamot, A. U. and Kupper, L. (1989). Listening comprehension strategies in second language acquisition. *Applied Linguistics*, 10, 4, 418-437.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. Heinle ve Heinle Publishers.
- Paivio, A. (1991) *Images in the mind: the evolution of a theory*. BPC Wheatons Ltd, Exeter.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir) Pegem Akademi.
- Pêcheux, M. (1995). *Automatic discourse analysis*. (Trans. D. Macey) 5th Edition. Utrecht Studies in Language and Communication.
- Porzig, W. (1985). *Dil denen mucize*. (Çev. V. Ülkü) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Raviv, A., Oppenheimer, L. and Bar-Tal, D. (1999). How children understand war and peace: A call for international peace education.
- Reznitskaya, A. (2012). Dialogic teaching: Rethinking language use during literature discussions. *The Reading Teacher*, 65, 446-456.
- Robertson, A. K. (2002). *Etkili dinleme*. (Çev. S. Yarmalı) Hayat Yayınları.
- Schneider, M. (2016). *Okumak ve anlamak*. (Çev. N.C. Sümter) Kolektif Yayınları.
- Skaftun, A. (2019). Dialogic discourse analysis: a methodology for dealing with the classroom as a text. *Dialogic Pedagogy: An International Online Journal*.
- Stevens, (2009). Pupils' perspectives on racism and differential treatment by teachers: On stragglers, the ill and being deviant. *British Educational Research Journal*. 35,3, 413-430.
- Şeker, T. (2012). The News Picture In a Child's Mind. *Global Media Journal Turkish Edition*. Volume: 2. Ek, T. (2016).
- Şimşek, T. (2016). Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı. 4. Baskı. Grafiker Yayınları.
- Tenenbaum, H., Leman, P., Aznar, A. and To, C. (2020). Çocuk konuşmalarının araştırılması. Çocuklar üzerinde uygulamaya dayalı araştırma. Editör: Jess Prior ve Jo Van Herwegen (Çev. N. Güney Karaman) Nobel Yayınları.
- Van Dijk, T. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse in Society*, 4, 249-83.
- Van Dijk, T. (2009). *Society and discourse: how social contexts influence text and talk*. Cambridge University Press.
- Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S. ve Rasinski, T. V. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1855-1891.
- Yılmaz, M. (2014). Türkçede Okuduğunu Anlama Becerilerini Geliştirme Yolları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (9), 131-139.
- Wray, A. and Bloomer, A. (2012). *Projects in linguistics and language studies: a practical guide to researching language*. 3. Published. Routledge.
- Wright, J. (2001). The savvy teacher's guide: reading interventions that work. <http://www.jimwrightonline.com/pdfdocs/brouge/rdngManual.PDF>.
- Quénivet, N. (2013). The liberal discourse and the "new wars" of/on children. <https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol38/iss3/4>.

Extended Summary

Introduction

This paper chooses to use a reader-centred news text which describes children in war so as to attract readers' attention. News texts which attract readers' attention and which consider their inferences are substantially effective in improving their reading comprehension of such texts. No studies concerning children's comprehension of news texts were come across in the literature. The fact that comprehending a news text involves associating cartoons supporting it with the text content and that it gives the opportunity to read visually in this way makes this study significant in the literature. Studies available in the literature argue that the first graders perceive news stories in negative ways (Berents, 2020; Şeker, 2012), that Syrian refugees are isolated in the news on local newspapers (Bayram, 2016), that the children's rights of Syrian refugee children living in Turkey are violated in the media and that such children's needs are not considered and thus those children are described as aggrieved by making them the subject matter of negative news content (Ardıç Çobaner, 2015). Raviv Opreheimer and Bar-Tal (1999), on the other hand, contend that a more peaceful environment can be provided by acting with special care with children's developmental periods and by teaching conflict resolution and pacification skills in schools.

This study aims to do a critical discourse analysis of primary school students' comprehension of a news text and to describe especially Syrian refugees' situation from the perspective of children in qualitative design. The study is authentic in that Turkish fourth graders process the news text through dialogical discussion and that it contains concrete examples from children's discourse. Thus, the basic question to which this paper seeks answers and its sub-purposes are formulated as in the following:

What is the content of Turkish fourth graders' discourse in their dialogical discussions about a news text and cartoons concerning war?

- (1) What macro structures emerge in children's discourse as a result of critical discourse analysis of a news text about war directed to children in the dialogical processing of it?
- (2) What microstructures emerge in children's discourse as a result of critical discourse analysis of a news text about war directed to children and of cartoons supporting it in the dialogical processing of it?

Method

This study, which makes an in-depth analysis of the fourth graders' making sense of a news text and related visuals through a dialogical discussion, is in the model of case analysis (Coulon, 1995; Patton, 2014). Such studies are conducted without damaging the natural conditions in the process of analysis or with the availability of the researcher in the environment of analysis. The participants included in the research were the fourth graders who attended a state primary school in Bakırköy Istanbul in 2020-2021 academic year. The reason for choosing the fourth graders was that they were remarkably developed in stating their comprehension as a result of reading and listening skills compared to the other grade levels (Robertson, 2002). In addition to that, the volunteering participants were evaluated through "recording of reading" and the criteria that they should attain 90 points or above and that they should follow daily news were set for acceptance as participants. Totally six volunteering children one of whom was a boy and five of whom were girls were chosen in criterion sampling method after receiving the required permissions. The inclusion of small groups of participants in research for a purpose according to certain criteria is called criterion sampling- one of purposeful sampling methods (Miles and Huberman, 2016; Patton, 2014). Besides, the type of sample and the sample capacity are also the process variables that should be taken into consideration (Pecheux, 1995). The research data were collected with such tools as focus group interviews and document analysis.

After familiarisation by means of a one-week pilot scheme, the children were asked to read the news text entitled "The Children of War" (Dünyalılar, May 8th, 2015), they were shown the relevant visuals chosen by the researcher, they were made to sit face to face and then they discussed their inferences they made from what they had read and what they had seen. The data of the 48-minute

activity were collected through voice recording. At the end of the activity, the researchers listened to the recording and transcribed the discourse. The research data were analysed in critical discourse analysis suggested by Teun Van Dijk (2009).

The participants were informed of the research process, the content and significance of the research, the recording of reading evaluation, conditions for participation, voice recording of the data, freedom to quit whenever they wished and freedom to state their opinions for the persuasiveness of the study (Merriam, 2013). The participants were also asked to read the cartoons visually in addition to their dialogical discussions, and thus, an increase in the persuasiveness of the collected data was expected. Efforts were made to offer detailed descriptions of the research process and of what had been done in the process for transferability purposes. The analyses were revised by an expert apart from the researchers. All the data were presented directly with no comments for dependability (Merriam, 2013). Besides, the data were reached directly and bias was also reduced because the researcher took part in the research process along with the participants.

Conclusion, Suggestion and Recommendations

This study analysed the reflections of children's dialogical interpretations of the phenomenon of war after reading the news text and examining the relevant cartoons into their discourse. The news text and the participants' discourse were interpreted in the context of macrostructures and microstructures which emerged as a result of the critical discourse analysis which was done in accordance with the sub-problems of the study.

The children who were included in the research called attention to the fact that the children of war had several educational, medical, psychological and socio-economic problems in their life and frequently highlighted such issues in their discourse. They also stated that individuals' right to live and educational rights were the fundamental rights.

On analysing children's comprehension of the news text thematically in the *macro structure*, it became apparent that universality was presented in elliptic statement because the war or children of a certain country were not described in a certain period of time. It was found on analysing the text in macrostructure schematically that the participants said children- who even did not know that the war had broken out- paid the greatest price and that they were anxious that such a thing was done to humans-especially to defenceless children. The study found that all the order in the life of children who immigrated to another country due to the war was disturbed and that their obligation to adapt into a new order caused them to suffer from stress (Bal ve Hacıosman, 2019; Macksoud, 1994; Oğuz et al., 2016). The participants also stated in their interpretation of the text that the war caused restricted life, life in austerity, loss of right to live, racism and discrimination, inequality between children of war and other children, several obligations and violation of children's rights. We also noticed that the participants were good observers and that they could empathise after their statements. A different reflection of the fact that children's literacy of news which was actualised visually or auditorily was shaped on the basis of human rights was also noticed.

Analysing the news text in *micro structure* syntactically, it was found that the participants used simple sentences and that they used present continuous tense and exclamations so as to emphasise the continuing war. They also wanted to call attention to the issue with incomplete sentences. Children aged 8-10 can describe their feelings and thoughts effectively in sentences of 5-10 words through similes, idioms and elliptic structures according to their skills of language use (Bee ve Collins, 1992; Fişek ve Yıldırım, 1983). In addition to that, their awareness of the continuous situation of the war and their hearing the recent tension between Azerbaijan and Armenia from the media and from their parents reflected the instant presentation of new knowledge vividly. Developmentally, children share the images in their memory with their environment by using the symbols of such areas as language and logic and thus they wish to show what they know (Aral ve Baran, 2011). They build their own sentence structures when they discover to share and to make their thoughts more functional through symbols. The situation was also observed in the participants' statements about war. Thus, they reflected their images in their dialogical talks in the most practical way through their symbols of language and logic.

On analysing the news text in microstructure in terms of news rhetoric, it was found that the worn-out clothes of people of war, their homelessness, their dreams of homes and their immigration were reflected into the children's discourse about the news text and about the relevant cartoons. Thus, the cartoons which were used to increase the persuasiveness of the text influenced the children's discourse. The participants tended to increase persuasiveness by giving examples from their own life. Children empathise more than adults. Children are better than adults in empathising- which is defined as existing by birth and which is learnt from parents-and in orienting towards feelings (Hoffman, 1984).

The statements made by the participants indicated that they considered Turkey as their motherland which helped countries which are in war. Words such as "rights", "humans" and "children" available in the participants' discourse emphasised that they demanded equality for all children. The word "rights" which was used in their discourse by associating it with the protection of children and of all the living creatures made the researcher think that children considered themselves as belonging to the community in which they lived (Akyüz, 2018). The content in this study was limited to the news text chosen for children and the cartoons used by the researcher with permission. another limitation was that only Turkish primary school students were interviewed in the research. The Syrian children in Turkey, who are the victims of war, can also be included and interviewed in future studies. The results of the study cannot be generalised by its nature. The recommendations formulated as in the following are made on the basis of the results obtained in this study:

Applied studies on analysing the cartoons about the concept of war through visual reading could be performed.

Child heroes who were martyred during the independence war are historically very important. Therefore, studies on the biographies of such child heroes as Fındıkoğlu İbrahim, Sait Yalçın, Kısakürekzade Şahap, Etlioğlu Ahmet Duran, Şekerci Ökkeş and Çuhadar Ali can be conducted with the participation of children and content about historical figures can be prepared in the context of war and children.

The drama that the children and people killed in Palestine experienced in the 21st century could be exhibited through document analysis.

Research on how the children of war reflect their real-life experiences into their play could also be done.